

Zasady procesu karnego

mgr Marta Pratkowiecka

Zasady procesu karnego

- ❖ *„pewna ogólna dyrektywa, najczęściej wyrażająca to, co w procesie jest zasadnicze i typowe (...) podkreśla ona jakąś ogólną cechę, jakąś prawidłowość w tym procesie” - prof. Marian Cieślak*
- ❖ *„społecznie ważna, ogólna dyrektywa uregulowania najbardziej istotnych kwestii z zakresu procesu” - prof. Stanisław Waltoś*
- ❖ *„podstawowa norma prawna o charakterze ogólnopprocesowym, która określa główne i dominujące cechy procesu karnego oraz zawiera określoną treść ideologiczną i stanowi jedną z alternatyw możliwych i znanych z historii rozwiązań” - prof. Andrzej Murzynowski*

Zasady procesu karnego

- ❖ **zasada abstrakcyjna** - ogólna idea rozstrzygnięcia węzłowej kwestii prawnej w procesie, niezwiązana z konkretnym ustawodawstwem; ma charakter uniwersalny i bezwzględny
- ❖ **zasada konkretna** - zasada abstrakcyjna wtłoczona w ramy obowiązującego ustawodawstwa, dopasowana do konkretnego systemu prawnego; zasada konkretna obowiązuje tak jak norma prawna; od takiej zasady zazwyczaj przewidziane są różne wyjątki

Zasady procesu karnego

❖ **Zasady konkretne procesu można podzielić na dwie subkategorie:**

- **zasady - dyrektywy** - mają charakter optymalizacyjny, wskazują sposób postępowania; są to dyrektywy, które obowiązują w danym porządku prawnym, ale nie w zakresie absolutnym, dopuszczają wyjątki podyktowane różnymi wartościami (np. zasada bezpośredniości, zasada prawdy materialnej)
- **zasady - reguły** - ich realizacja musi być pełna bez żadnych wyjątków; prawo nie pozwala na żadne złagodzenia zasady - reguły (np. zasada domniemania niewinności)

Zasady procesu karnego

- ❖ **zasada prawnie zdefiniowana** - zasada, której definicję lub co najmniej określenie w przybliżeniu określa obowiązujące ustawodawstwo (np. zasada prawdy materialnej - art. 2 § 2 k.p.k., zasada obiektywizmu - art. 4 k.p.k., zasada domniemania niewinności - art. 5 § 1 k.p.k., zasada prawa do obrony - art. 6 k.p.k., zasada legalizmu - art. 10 k.p.k.)
- ❖ **zasada prawnie niezdefiniowana** - obowiązywanie zasady wynika z wielu przepisów ustawy, tworzących z punktu widzenia tej zasady harmonijną całość (np. zasada bezpośredniości, zasada kontradyktoryjności)

Zasady procesu karnego

- ❖ **zasada konstytucyjna** - zasada wymieniona przez Konstytucję RP (np. zasada domniemania niewinności, zasada prawa do obrony, zasada obiektywizmu)
- ❖ **zasada pozakonstytucyjna** - zasada niewymieniona przez Konstytucję RP, niemająca rangi zasady konstytucyjnej (np. zasada swobodnej oceny dowodów)

Zasady procesu karnego

❖ Proces karny w sposób szczególny znajduje i musi znajdować swoje zakorzenienie w **Konstytucji**. Zakres wpływu norm konstytucyjnych jest tu bowiem bardzo szeroki. Interpretacja wielu przepisów i instytucji procesowych dokonywana jest przez pryzmat Konstytucji. Wskazać można, że Konstytucja wywiera wpływ co najmniej na:

- **naczelne zasady procesowe** - w tym zasadę domniemania niewinności, zasadę jawności, zasadę prawa do obrony, zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego, bezpośredniości;
- **prawa i wolności uczestników postępowania** - wyznaczając standardy zachowań i granice ograniczeń praw procesowych, stosowanie środków zapobiegawczych;
- **standardy rzetelności postępowania** - bezstronność sędziego, prawo do środka odwoławczego, udział w rozpoznaniu sprawy, publiczność wyroków

Zasady procesu karnego

❖ **Art. 42 ust. 2 Konstytucji RP:**

Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.

❖ **Art. 42 ust. 3 Konstytucji RP:**

Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.

Zasady procesu karnego

Wyrok
Trybunału Konstytucyjnego
z dnia 16 maja 2000 r.
P 1/99

Zasada domniemania niewinności stanowi jedną z fundamentalnych i powszechnie uznawanych zasad państwa prawnego. Znalazła też swój wyraz w wiążących Polskę aktach międzynarodowych dotyczących praw człowieka, w szczególności w Deklaracji Praw Człowieka ONZ z 1948 r., Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W ujęciu konstytucyjnym zasada domniemania niewinności wyraża podstawową gwarancję wolności i praw człowieka. Spełnia zatem funkcję ochronną. Płynąca z niej dyrektywa nakazuje każdego uważać za niewinnego dopóty, dopóki sąd prawomocnym wyrokiem nie stwierdzi jego winy. Jako norma konstytucyjna nakazująca przestrzeganie określonych reguł postępowania jest skierowana do wszystkich; w szczególności adresatami tej dyrektywy są wszystkie organy władzy publicznej. Domniemanie niewinności podniesione do rangi zasady konstytucyjnej to jeden z istotnych elementów wyznaczających pozycję obywatela w społeczeństwie oraz wobec władzy, gwarantując mu odpowiednie traktowanie, zwłaszcza w sytuacji podejrzenia o popełnienie przestępstwa. Domniemanie to ściśle wiąże się z nietykalnością osobistą oraz ochroną godności i wolności człowieka, traktowanych jako dobra przyrodzone i niezbywalne (art. 30 Konstytucji). Wpływa to w sposób zasadniczy na rangę zasady wyrażonej w art. 42 ust. 3 Konstytucji. Ze względu na funkcję gwarancyjną domniemanie niewinności jest ukształtowane w sposób szczególny; w ujęciu konstytucyjnym stanowi ono nie tyle regułę dowodową, co wyraz jednego z generalnych założeń leżących u podstaw porządku prawnego. Stąd konieczność zachowania szczególnej odpowiedzialności przy określaniu granic obowiązywania tego domniemania.

Zasady procesu karnego

❖ Art. 45 Konstytucji RP- zasada prawa do sądu:

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

Zasady procesu karnego

❖ Zasada prawa do sądu

Zasada ta jest pochodną szeroko rozumianego prawa do sądu, rozumianego jako prawo do rzetelnego procesu sądowego, które zostało zagwarantowane zarówno w Konstytucji RP (art. 45 ust. 1), jak i ratyfikowanych przez Polskę aktach prawa międzynarodowego (art. 14 ust. 1 MPPOiP oraz art. 6 EKPCz).

Zasady procesu karnego

Podział zasad według prof. Zofii Świdry:

- ❖ dotyczące wszczęcia procesu (zasada legalizmu, skargowości i działania z urzędu)
- ❖ dotyczące praw oskarżonego (zasada domniemania niewinności, prawa do obrony, in dubio pro reo)
- ❖ zasady gwarancyjne (zasada obiektywizmu, prawa do informacji, kontroli orzeczeń)
- ❖ dotyczące poznania dowodowego (zasada prawdy materialnej, swobodnej oceny dowodów, bezpośredniości)
- ❖ dotyczące przebiegu procesu (zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu, kontradyktoryjności, jawności, szybkości i ekonomii procesowej)

Podsumowanie

1. Zasada procesu karnego - definicja
2. Zasada abstrakcyjna i zasada konkretna
3. Zasada - dyrektywa i zasada - reguła
4. Zasada prawnie zdefiniowana i zasada prawnie niezdefiniowana
5. Zasada konstytucyjna i zasada pozakonstytucyjna
 - proszę zwrócić uwagę na art. 42 i 45 Konstytucji RP!
 - Paweł Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011
6. Podział zasad według prof. Zofii Świdy

Zasada prawdy materialnej

Zasada prawdy materialnej

- ❖ zasada prawnie zdefiniowana - art. 2 § 2 k.p.k.: *„Podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne.”*
- ❖ czy jest to zasada konstytucyjna?
 - Ł. Chojniak, *O zasadzie prawdy materialnej w procesie karnym w świetle Konstytucji RP*, Państwo i Prawo 2013, nr 9
- ❖ część przedstawicieli doktryny uważa, że zasada prawdy materialnej jest nadrzędna w stosunku do pozostałych zasad procesowych; odnotować można także pogląd przeciwny, sytuujący zasadę prawdy materialnej na równi z innymi zasadami

Zasada prawdy materialnej

- ❖ dokonanie ustaleń faktycznych zgodnych z rzeczywistością nie stanowi celu procesu karnego, a jedynie warunek wydania sprawiedliwego, trafnego orzeczenia
- ❖ dyrektywa wynikająca z art. 2 § 2 k.p.k. adresowana jest do wszystkich organów procesowych, które w toku procesu podejmują jakiegokolwiek rozstrzygnięcia

Zasada prawdy materialnej

- ❖ Decyzje organów procesowych mają być oparte o fakty udowodnione, czyli takie, gdy w świetle przeprowadzonych dowodów fakt przeciwny dowodzonemu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny.
- ❖ O udowodnieniu możemy mówić, gdy zostaną spełnione dwa warunki:
 1. obiektywny - dowody zebrane w sprawie mają być na tyle przekonujące, aby przeciętny, rozsądny i wykształcony człowiek po zapoznaniu się z nimi uznał fakt za udowodniony
 2. subiektywny - dowody zebrane w sprawie powinny stworzyć w umyśle oceniającego całkowitą pewność, że żadna inna ewentualność nie może zachodzić

Zasada prawdy materialnej

- ❖ Zasada prawdy materialnej wyraża etyczny wydźwięk postępowania karnego jako narzędzia realizacji sprawiedliwości.

Zasada prawdy materialnej

- ❖ Dokonanie ustaleń zgodnych z rzeczywistością nie stanowi celu postępowania karnego, a jedynie warunek wydania trafnego, sprawiedliwego orzeczenia. Zasada prawdy materialnej nie ma bowiem bezwzględnego i nadrzędnego charakteru względem innych zasad procesowych. Doznaje ona wielu ograniczeń, wynikających choćby z zasady obrony, a zwłaszcza prawa oskarżonego do milczenia, zasady *in dubio pro reo*, *reformationis in peius*, zakazu określonych metod śledczych czy immunitetów procesowych, co znacznie utrudnia, a czasem uniemożliwia ustalenie prawdy. Przyjęcie, że zasada prawdy materialnej stanowi cel procesu wiązałoby się z uznaniem, że w wymienionych wypadkach cel procesu nie został osiągnięty, na co nie pozwala treść art. 2 § 1 KPK.

Zasada prawdy materialnej

Gwarancje zasady prawdy materialnej:

- ❖ inicjatywa dowodowa stron i organów procesowych,
- ❖ kontradiktoryjność rozprawy,
- ❖ system środków odwoławczych (za pomocą którego będzie można zweryfikować orzeczenie pod kątem prawidłowych ustaleń faktycznych)
- ❖ zasada bezpośredniości
- ❖ kierowanie rozprawą przez przewodniczącego tak, aby przebiegała prawidłowo

Zasada prawdy materialnej

- ❖ Zasada prawdy materialnej nie jest zasadą absolutną i doznaje wielu ograniczeń, np.:
 - zasada humanitaryzmu
 - *ne bis in idem* (zakaz prowadzenia ponownego postępowania przeciwko tej samej osobie co do tego samego czynu)
 - zakazy dowodowe
 - zakaz *reformationis in peius*
 - immunitety procesowe

Zasada obiektywizmu

Zasada obiektywizmu

❖ zasada konstytucyjna, zasada prawnie zdefiniowana - art. 4 k.p.k.:

„Organy prowadzące postępowanie karne są obowiązane badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego.”

Zasada obiektywizmu

- ❖ **Dyrektywa, zgodnie z którą organ procesowy powinien mieć bezstronny stosunek do stron i innych uczestników procesu oraz nie powinien kierunkowo nastawiać się do samej sprawy.**

Zasada obiektywizmu

- ❖ **Dystansowanie się od osobistych preferencji i upodobań oznacza unikanie zajmowania arbitralnego stanowiska w kwestiach istotnych dla rozstrzyganej sprawy. Arbitralność jako stanowisko cechuje narzucanie swojego punktu widzenia i nie liczenie się ze zdaniem innych. Unikanie arbitralności implikuje więc przytoczenie w uzasadnieniu podejmowanej decyzji racji, które mogą przekonać nie tylko decydenta, ale także inne osoby, że decyzja ta jest słuszna. Bezstronność zakłada zatem konieczność wszechstronnego przeanalizowania danej sprawy, a w szczególności stanowisk stron postępowania**

Zasada obiektywizmu

Obiektywizm a bezstronność

- ❖ S. Waltoś, M. Cieślak nie utożsamiają bezstronności z obiektywizmem i to drugie pojęcie traktują jako szersze.
 - Ich zdaniem bezstronność dotyczy nastawienia w stosunku do stron i innych uczestników procesu, natomiast obiektywizm odnosi się ponadto do postawy wobec samej sprawy będącej przedmiotem procesu i nieprzesądzanie jej wyniku
- ❖ W. Jasiński traktuje te pojęcia synonimicznie.

Zasada obiektywizmu

- ❖ kto jest związany zasadą obiektywizmu?
- ❖ problem obiektywizmu prokuratora - w postępowaniu przygotowawczym *dominus litis*, w postępowaniu sądowym strona procesu (oskarżyciel publiczny)...

Zasada obiektywizmu

- ❖ Zakaz stronnictwa dotyczy przede wszystkim sądu w rozumieniu składu orzekającego (sędziów i ławników), ale także upoważnionego do wykonania określonych czynności sędziego (np. w ramach pomocy prawnej) oraz innych organów sądowych dokonujących czynności procesowych (prezes sądu, przewodniczący wydziału, inny upoważniony sędzia oraz referendarz sądowy).

Zasada obiektywizmu

- ❖ Obowiązek bezstronności ciąży również na organach prowadzących postępowanie przygotowawcze. Nie ma znaczenia, czy jest to prokurator czy też jakikolwiek inny organ do tego uprawniony. Nieistotny jest również zakres czynności wykonanych przez dany organ. Słusznie w doktrynie wskazuje się, że wymogiem bezstronności objąć należy w równym stopniu także organy nadzorujące postępowanie przygotowawcze.

Zasada obiektywizmu

❖ Dwuaspektowy charakter wymogu bezstronności sądu

Specyficzna rola sądu powoduje, że kierowany do niego wymóg bezstronności rozumiany jest w szczególny sposób. Nakaz braku uprzedzeń oraz uprzedniego nastawienia do stron i sprawy stanowi jedynie jeden aspekt wymogu bezstronności – aspekt subiektywny. Problem tkwi jednak w tym, że bezstronność subiektywna jest w zasadzie nieweryfikowalna. Dowodem ewentualnej stronniczości może być bowiem wyłącznie zachowanie sędziego. Tymczasem jest ono tylko symptomem, który nie zawsze musi świadczyć o faktycznym braku bezstronności. Aby więc nie dopuścić do sytuacji, w której zagadnienie bezstronności umknie całkowicie kontroli uczestników procesu, jej subiektywny aspekt wymaga uzupełnienia o możliwy do weryfikacji komponent. Jest nim aspekt obiektywny, który zakłada eliminację wszelkich uzasadnionych wątpliwości odnośnie do bezstronności sądu. Na wymóg bezstronności sądu składają się zatem dwa aspekty: subiektywny i obiektywny. Pierwszy jest nakazem faktycznej bezstronności sędziego, drugi zaś wymogiem zapewnienia gwarancji postrzegania sędziego przez inne osoby – strony i uczestników postępowania oraz społeczeństwo – jako bezstronnego.

Zasada obiektywizmu

Gwarancje zasady obiektywizmu:

- ❖ możliwość cofnięcia aktu oskarżenia przez prokuratora (art. 14 § 2 k.p.k.)
- ❖ wyłączenie sędziego, wyłączenie prokuratora
- ❖ możliwość wniesienia środka odwoławczego przez oskarżyciela publicznego także na korzyść oskarżonego (art. 425 § 4 k.p.k.)
- ❖ ustawowo określona właściwość sądów
- ❖ kolegialność składu orzekającego
- ❖ jawność postępowania
- ❖ obowiązek uzasadniania decyzji procesowych
- ❖ kontrola instancyjna

Zasada domniemania niewinności

Zasada domniemania niewinności

- ❖ zasada konstytucyjna, zasada prawnie zdefiniowana - art. 5 § 1 k.p.k.:

„Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.”

- ❖ Art. 42 ust. 3 Konstytucji RP:

„Każdego uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu.”

Zasada domniemania niewinności

- ❖ **Zasadę tę regulują akty prawa międzynarodowego: Europejska Konwencja Praw Człowieka (art. 6 ust. 2), Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 14 ust. 2) oraz Karta Praw Podstawowych (art. 48 ust. 1).**

Zasada domniemanie niewinności

- ❖ Domniemanie niewinności jest domniemanie prawnym wzruszalnym . Można je obalić jedynie przez wykazanie winy oskarżonego, a więc przez wydanie prawomocnego wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego postępowanie.
- ❖ powtórka: przesłanki warunkowego umorzenia postępowania!

Zasada domniemania niewinności

Językowa wykładnia art. 5 § 1 k.p.k. w połączeniu z treścią art. 71 k.p.k. wskazuje bez wątplenia, że zasadę domniemania niewinności odnosić należy do oskarżonego *sensu largo*, czyli nie tylko do osoby fizycznej, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu lub co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania (art. 71 § 2 k.p.k.), ale także do podejrzanego, a więc osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego (art. 71 § 1 k.p.k.). Tak określony krąg osób objętych ochroną zapewnioną przez zasadę domniemania niewinności jest jednak rozszerzany również na kategorię osoby podejrzanego (faktycznie podejrzanego). Jest to osoba, co do której organy posiadają informacje typujące ją na sprawcę przestępstwa, ale w stosunku do której nie wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów ani nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego po uprzednim przedstawieniu zarzutów.

Zasada domniemanie niewinności

Należy odwołać się tutaj do art. 42 ust. 3 Konstytucji RP, z którego wynika, że konstytucyjne domniemanie niewinności odnosi się do „każdego”, kto popełnił czyn zabroniony, a więc nie tylko do oskarżonego w procesowym tego słowa znaczeniu. Obejmuje ono również osobę, którą dopiero podejrzewa się czy nawet tylko nie wyklucza się popełnienia przez nią przestępstwa. W Konstytucji RP przedmiotowa zasada odnosi się zatem do każdego człowieka, a w art. 5 § 1 k.p.k. została ograniczona jedynie do podejrzanego i oskarżonego. Wobec natomiast hierarchicznego obowiązywania poszczególnych aktów prawnych w Polsce (art. 87 ust. 1 Konstytucji RP), uznać należy, że w myśl reguły kolizyjnej *lex inferior non derogat legi superiori*, zgodnie z którą w razie kolizji przepisów prawa akt wyższego rzędu uchyla akt niższego rzędu, w przypadku domniemanie niewinności obowiązuje zakres podmiotowy wyrażony w Konstytucji RP, a więc dotyczy ono każdego człowieka, a nie tylko podejrzanego i oskarżonego.

Zasada domniemania niewinności

- ❖ **Zasada domniemania niewinności obowiązuje na etapie postępowania przygotowawczego oraz jurysdykcyjnego i wiąże wszystkie organy procesowe.**

Zasada domniemania niewinności

Wyrok

**Sądu Apelacyjnego w Katowicach
z dnia 28 grudnia 2011 r.**

II AKa 382/11

Sąd przystępując do rozpoznania każdej sprawy winien zakładać, że oskarżony musi zostać uniewinniony, jeżeli przedstawione w przewodzie sądowym dowody nie pozwolą sądowi powziąć przekonania, iż wina została udowodniona w sposób wyłączający wszelkie wątpliwości.

Zasada domniemania niewinności

- ❖ Domniemanie niewinności przestaje obowiązywać w chwili wydania prawomocnego wyroku skazującego lub warunkowo umarzającego postępowanie karne. W momencie tym zmienia się status procesowy oskarżonego i staje się on skazanym. Wznowienie działania omawianej zasady może nastąpić wskutek uchylenia prawomocnego wyroku w drodze kasacji, wznowienia postępowania lub podjęcia warunkowo umorzonego postępowania. Podkreślić jednak należy, że w toku postępowania kasacyjnego czy postępowania w przedmiocie wznowienia postępowania domniemanie niewinności nie znajduje zastosowania, nadal bowiem trwa domniemanie winy, wynikające z domniemania prawdziwości ustaleń zawartych w prawomocnym wyroku skazującym.

Zasada domniemania niewinności

❖ **Najważniejsze konsekwencje zasady domniemania niewinności:**

- reguła *in dubio pro reo*
- ciężar dowodu (*onus probandi*)

Reguła *in dubio pro reo*

❖ art. 5 § 2 k.p.k.

- przed „wielką” nowelizacją (przed 1 lipca 2015 r.): *„Nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.”*
- po 1 lipca 2015 r.: *„Wątpliwości, których nie usunięto w postępowaniu dowodowym, rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.”*
- uwaga! obecnie - kolejna nowelizacja, która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r.: *„Nie dające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego.”* (czyli powrót do brzmienia sprzed „wielkiej” nowelizacji!)

Reguła *in dubio pro reo*

- ❖ Reguła *in dubio pro reo* odnosi się do **wszystkich organów procesowych**, które w toku procesu karnego o czymkolwiek rozstrzygają, niezależnie od tego, w jakiej formie rozstrzygnięcia te są podejmowane. Jest ona jednak regułą, jaką powinien kierować się przede wszystkim sąd przy rozstrzyganiu danej sprawy.

Reguła *in dubio pro reo*

- ❖ Reguła *in dubio pro reo* nie może być traktowana jako ułatwienie dla organów procesowych w podejmowaniu decyzji. Zgodnie z utrwalonym już w orzecznictwie poglądem, organy procesowe powinny podjąć wszelkie dostępne środki przy dokonywaniu ustaleń faktycznych oraz wykładni prawa i dopiero w sytuacji, gdy pomimo dokonania wszystkich czynności nadal nie zostaną usunięte wątpliwości, organ może zastosować regułę z art. 5 § 2 k.p.k.

Reguła *in dubio pro reo*

- ❖ Reguła *in dubio pro reo* przypomina domniemanie prawne: jeśli nie możemy jednoznacznie ustalić jak przebiegało zdarzenie i mamy do wyboru przynajmniej dwie różne wersje stanu faktycznego, z których żadnej nie możemy wykluczyć, wtedy ustawa nakazuje przyjąć wersję najbardziej korzystną dla oskarżonego, mimo że w istocie nasze ustalenie może nie odpowiadać prawdzie.

Reguła *in dubio pro reo*

**Postanowienie
Sądu Najwyższego - Izba Karna
z dnia 23 marca 2016 r.
IV KK 43/16**

Nie można mówić o naruszeniu reguły *in dubio pro reo* w sytuacji, gdy ustalenia faktyczne zależne są od dania wiary tej lub innej grupie dowodów, bowiem jedną z podstawowych prerogatyw sądu orzekającego jest swobodna ocena dowodów. Stwierdzenie istnienia „nie dających się usunąć wątpliwości” w oparciu jedynie o subiektywne oceny i przekonanie skarżącego, wyłącznie w celu wsparcia tym stwierdzeniem polemiki z ustaleniami faktycznymi sądu, nie stwarza stanu nie dających się usunąć wątpliwości.

Reguła *in dubio pro reo*

**Postanowienie
Sądu Najwyższego - Izba Karna
z dnia 20 kwietnia 2016 r.
III KK 493/15**

Przepis art. 5 § 2 KPK dotyczy wątpliwości, które ma i których nie jest w stanie rozstrzygnąć sąd rozpoznający sprawę, a nie zaś wątpliwości obrońcy czy skazanego, co do prawidłowości rozstrzygnięcia przez ten sąd.

Reguła *in dubio pro reo*

**Postanowienie
Sądu Najwyższego - Izba Karna
z dnia 12 lutego 2016 r.
III KK 22/16**

Skuteczne posłużenie się zarzutem obrazy art. 5 § 2 KPK może przynieść oczekiwany przez skarżącego efekt jedynie wówczas, gdy zostanie wykazane, że orzekający w sprawie sąd rzeczywiście miał wątpliwości o takim charakterze i nie rozstrzygnął ich na korzyść oskarżonego. Dla zasadności tego zarzutu nie wystarczy zaś zaprezentowanie przez stronę własnych wątpliwości co do stanu dowodów. O naruszeniu tego przepisu można więc mówić wówczas, gdy sąd, ustalając, że zachodzą niedające się usunąć wątpliwości, nie rozstrzygnie ich na korzyść skazanego, co w tej sprawie nie miało miejsca.

Reguła *in dubio pro reo*

- ❖ Zarzut naruszenia reguły *in dubio pro reo* jest niezasadny, gdy podnoszone są wątpliwości co do treści ustaleń faktycznych lub co do sposobu interpretacji prawa. Do oceny, czy nie został naruszony zakaz wynikający z art. 5 § 2 KPK nie są bowiem miarodajne tego rodzaju wątpliwości zgłaszane w skardze odwoławczej lub kasacyjnej, ale jedynie to, czy orzekający w sprawie sąd rzeczywiście powziął wątpliwość co do treści ustaleń faktycznych lub wykładni prawa i wobec braku możliwości jej usunięcia rozstrzygnął ją na korzyść oskarżonego. Ewentualne zastrzeżenia co do wiarygodności dowodów można jedynie podnieść w ramach zarzutu opartego o naruszenie przepisu art. 7 KPK (post. SN z 13.5.2002 r., V KKN 90/01, Legalis; podobnie wyr. SN z 5.4.2000 r., III KKN 60/98, niepubl.; wyr. SA w Łodzi z 17.1.2001 r., II AKA 255/00, Prok. i Pr. – wkł. 2002, Nr 10, poz. 22). Zarzut obrazy przepisu art. 5 § 2 KPK może być podniesiony, gdy na podstawie całokształtu okoliczności ujawnionych na rozprawie głównej sąd powinien powziąć wątpliwość co do treści ustaleń faktycznych lub wykładni prawa, a tego nie uczynił. Omawiany przepis dotyczy także wątpliwości, które mogłyby powstać po stronie sądu, co do interpretacji zgromadzonego materiału dowodowego i wskazuje, jak należy w takiej sytuacji postąpić (post. SN z 15.5.2008 r., III KK 79/08, KZS 2008, Nr 7–8, poz. 30; post. SN z 20.11.2008 r., II KK 132/08, Legalis).

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ **Marian Cieślak sformułował zasadę ciężaru dowodu, która polega na tym, że ciężar dowodu winy oskarżonego spoczywa na oskarżycielu, oskarżony zaś nie musi udowodniać swojej niewinności.**

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ W literaturze kategorycznie odróżnia się ciężar dowodu (*onus probandi*) od obowiązku dowodzenia. Obowiązek dowodzenia rozumiany jest jako powinność przeprowadzenia dowodów i dowodzenia faktów z uwagi na inny niż własny, procesowy interes, np. interes klienta (obowiązek obrońcy), interes państwa (obowiązek oskarżyciela publicznego). Najbardziej klarowna jest sytuacja obrońcy, który może podejmować czynności jedynie na korzyść oskarżonego (art. 86 § 1 k.p.k.), nie wolno mu więc dowodzić okoliczności niekorzystnych dla jego klienta. Z kolei oskarżyciel publiczny, ze względu na wiążącą go zasadę obiektywizmu (art. 4 k.p.k.), ma obowiązek dowodzenia okoliczności także dla oskarżonego korzystnych, gdy w toku postępowania wyłoni się możliwość ich zaistnienia. Ciężar dowodu to natomiast powinność udowodnienia wysuwanych przez daną osobę twierdzeń ze względu na jej własny interes procesowy.

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ w znaczeniu materialnym
- ❖ w znaczeniu formalnym
- ❖ w znaczeniu prakseologicznym

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ Ciężar dowodu w znaczeniu materialnym - oznacza powinność udowodnienia wysuwanych twierdzeń ze względu na własny interes procesowy, pod rygorem odrzucenia danego twierdzenia i w konsekwencji przegrania procesu. M. Cieślak na gruncie tej definicji formułuje następującą regułę celowościową: „*Staraj się udowodnić swoją tezę, gdyż w razie jej nieudowodnienia (przez kogokolwiek) zostanie ona odrzucona.*” Obojętne jest więc, kto udowodni dane twierdzenie, ponieważ zostanie ono uwzględnione także wtedy, gdy wykaże je organ procesowy, a nawet przeciwnik procesowy. Materialny ciężar dowodu wskazuje jedynie, kto ponosi niekorzyść wynikającą z nieudowodnienia głoszonej tezy.

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ Ciężar dowodu w znaczeniu materialnym spoczywa na oskarżycielu: publicznym, posiłkowym i prywatnym.

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

Wyrok

Sądu Najwyższego - Izba Karna

z dnia 28 marca 2008 r.

III KK 484/07

Sformułowana w art. 2 § 2 KPK zasada prawdy materialnej wprowadza w procesie karnym wymóg opierania wszelkich rozstrzygnięć na zgodnych z prawdą ustaleniach faktycznych, przez które rozumie się ustalenia udowodnione, czyli takie, gdy w świetle przeprowadzonych dowodów fakt przeciwny dowodzonemu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny. Obowiązek udowodnienia odnosić należy jednak tylko do ustaleń niekorzystnych dla oskarżonego, jako że on sam korzysta z domniemania niewinności (art. 5 § 1 k.p.k.), a niedające się usunąć wątpliwości rozstrzyga się na jego korzyść (art. 5 § 2 k.p.k.). Ze względu na te zasady wydanie wyroku uniewinniającego jest konieczne zarówno wówczas, gdy wykazano niewinność oskarżonego, jak i wtedy - co chyba częściej ma miejsce - gdy nie udowodniono, że jest on winny popełnienia zarzucanego mu czynu przestępnego. W tym ostatnim wypadku wystarczy zatem, że twierdzenia oskarżonego, negujące tezy aktu oskarżenia, zostaną uprawdopodobnione. Wyrok uniewinniający musi jednak zapaść również i w takiej sytuacji, gdy wskazywana przez oskarżonego teza jest co prawda nieuprawdopodobniona, ale też nie zdołano udowodnić mu sprawstwa i winy.

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

- ❖ Ciężar dowodu w znaczeniu formalnym - M. Cieślak proponuje następującą normę celowościową opisującą taki ciężar dowodu: **„Staraj się udowodnić swoją tezę, gdyż jeśli jej sam nie udowodnisz swoją akcją to nikt inny, a zwłaszcza organ procesowy, nie będzie cię mógł w tym wyręczyć i teza twoja zostanie odrzucona.”** W odróżnieniu od ciężaru w znaczeniu materialnym, tutaj nikt inny, jak tylko ten kto twierdzi, może udowodnić swoje twierdzenie.

Ciężar dowodu (*onus probandi*)

Ciężar dowodu w znaczeniu prakseologicznym - przy okazji jego opisywania M. Cieślak formułuje następującą normę celowościową: **„Staraj się udowodnić swoją tezę, gdyż w przeciwnym razie osłabisz szanse jej udowodnienia i zwiększysz szanse udowodnienia tezy przeciwstawnej reprezentowanej przez twego przeciwnika.”** Ciężar dowodu spoczywa więc na każdym, kto coś twierdzi, choćby był tylko osobą odpierającą zarzuty, które powinny być udowodnione przez atakującego.